

Теңіз тиімділігі – 2033 жыл және одан әрі

Кіріспе

«Теңізшевройл» [ТШО] - Қазақстанның мұнай өнеркәсібінің негізгі жобасы, оның үлесіне елдегі шикі мұнай өндірісі мен қорларының едәуір бөлігі тиесілі. ТШО концессиясы Қазақстанда тұрақтандырылған келісімшарттар жасасуда ізашар бола отырып, 2033 жылы аяқталады. Бұл Қазақстан Республикасына да, акционерлерге де пайда әкелетін жаңа шарттарды келісу үшін стратегиялық тәсілді талап етеді. Жобаның техникалық күрделілігі мен капиталды қажетсінуі оның ұлттық экономика үшін маңыздылығын көрсетеді, бұл Қазақстан үшін тиімді және бір мезгілде инвесторлар үшін қолайлы болатын жағдайларды келісуді аса маңызды етеді.

ТШО жобасы - бұл жай ғана мұнай кен орны емес, бұл Қазақстанның экономикалық ұмтылыстарының және оның әлемдік энергетикалық нарыққа интеграциялануының символы. Бұл жоба жаңа тәуелсіз Қазақстан үшін экономикалық заңдылықтың негізі болды. Ірі халықаралық инвесторлардың қатысуы ірі әлемдік корпорациялардың еліміздің ұзақ мерзімді перспективаларына деген сенімін көрсетті. Жобаның жетістігі халықаралық ынтымақтастық, технологиялық инновациялар және стратегиялық болжау арқылы қол жеткізілді. Ағымдағы концессияның аяқталуы жақындаған сайын Қазақстан ел экономикасы үшін пайданы барынша арттыра отырып, шетелдік инвестицияларды тартуды жалғастыратын шарттарды қайта қарау міндетіне тап болады. Бұл нәзік тепе-теңдік әлемдік мұнай нарығын да, Қазақстан экономикасының ерекше қажеттіліктерін де терең түсінуді талап етеді.

ТШО және оның Қазақстандағы ықпалы

Теңізшевройл - 1993 жылы Қазақстанның Каспий маңы ойпатының оңтүстік бөлігінде орналасқан әлемдегі ең ірі және ең терең теңіз мұнай-газ кен орнын игеру мен пайдалануды басқару үшін құрылған бірлескен кәсіпорын. Бұл кәсіпорын Chevron [акциялардың 50%], ExxonMobil [25%], ҚазМұнайГаз [20%] және Лукойл [5%] компаниялары арасындағы ынтымақтастықтың нәтижесі болып табылады.

ТШО 2022 жылдың аяғында 936 миллион тонна көлемінде (тоннасына 7,98 баррель түрлендіру коэффициенті кезінде шамамен 7,48 миллиард баррель) болжамды алынатын мұнай қорларын қамтитын Теңіз және Король кен орындарын пайдаланады, бұл Қазақстанда өндірілетін мұнай қорларының жалпы көлемінің 21% құрайды.

Сонымен қатар кен орындарында 469 миллиард текше метр газ бар [шамамен 16,57 триллион текше фут, конверсия коэффициенті 35,35 текше фут/текше метр], бұл Қазақстанда өндірілетін газ қорларының жалпы көлемінің 12% құрайды.

ТШО Қазақстан экономикасында маңызды рөл атқарады. Біздің алдыңғы мақалаларымыздың бірінде айтылғандай «Мұнай – арттыру тренді», компания мұнай саласындағы ең ірі ойыншы болып табылады, өйткені ол елдегі жалпы мұнай өндірісінің шамамен үштен бірін өндіреді. Бірлескен кәсіпорын ретінде құрылғаннан бері компания 1993-2023 жылдар аралығында 561 миллион тонна мұнай өндірді, бұл сол кезеңдегі елдегі жалпы мұнай өндірісінің 29% құрайды. ТШО өзінің өндірістік қуатын кеңейтуге белсенді инвестиция салғандықтан, оның Қазақстан экономикасы үшін маңызы алдағы онжылдықта өте жоғары болып қалуы мүмкін. Осы күш-жігердің нәтижесінде ТШО Қазақстанның мұнай саласында өзінің үстемдігін нығайтуға дайын және оның елдегі мұнай өндірудің жалпы көлеміндегі үлесі Теңіз кен орнына ағымдағы концессия аяқталатын 2033 жылға қарай 43%-ға дейін өседі деп күтілуде. Сол кезде Теңіз және Король кен орындарының алынатын мұнай қоры әлі де 534 миллион тоннаны құрайтын болады. ТШО-ның Қазақстанда табиғи газ өндірісінде айтарлықтай қатысуы бар, бұл туралы біз «Табиғи газ – Қазақстанның үлкен үміті» мақаласында айттық. ТШО-ның Қазақстан үшін маңыздылығын асыра бағалау қиын. Жоба КҚК құбыры сияқты негізгі инфрақұрылымдық объектілерді құруға ықпал етті және болашақта газ химиясы бойынша жобалар сияқты бастамаларды қоса алғанда, Қазақстан экономикасын дамыту үшін негіз қызметін жалғастырады.

Описание	Прогноз (текущая концессия истекает в 2033 г.)		
	2024, млн тонн	2033, млн тонн	2035, млн тонн
Добыча ТШО	29,0	39,9	36,3
Добыча Республики Казахстан	89,6	91,9	81,7
Доля ТШО	32%	43%	44%

Дереккөз: Ехiа аналитикалық платформасының деректерің негізінде құрастырылған

ТШО-ның 2023 қаржы жылындағы қаржылық есептілігіне сәйкес мұнай негізгі табыс көзі болып табылады, оның іске асырылуы жалпы кірістің шамамен 97% құрады. Компанияның 2023 жылғы кірісі елдің ЖІӨ-нің шамамен 7% құрады. ТШО мұнайы КҚК арқылы экспортталады, ол өзінің өткізу қабілетін арттыру және өндірістің болашақ өсуін қамтамасыз ету үшін кедергілерді жою бойынша бірнеше жобалардан өтті.

ТОО «Тенгизшевройл»

Примечания к обобщенной консолидированной финансовой отчетности (продолжение)

3. Доходы от реализации сырой нефти и прочей продукции

	2023 г. (в тыс. долл. США)	2022 г. (в тыс. долл. США)	2021 г. (в тыс. долл. США)
Реализация сырой нефти			
По трубопроводу	18,658,382	22,473,725	14,704,074
По железной дороге	-	3,176	-
Итого доходы от реализации сырой нефти	18,658,382	22,476,901	14,704,074
Прочая продукция			
СУГ	410,389	542,492	749,115
Сера	203,519	458,302	358,528
Природный газ	16,003	317,120	114,858
Итого доходы от реализации прочей продукции	629,911	1,317,914	1,222,501
Итого доходы от реализации сырой нефти и прочей продукции	19,288,293	23,794,815	15,926,575

Дереккөз: ТШО-ның 2023 қаржы жылы үшін аудиттелген қаржылық есептілігі

[Компанияның сайтындағы](#) ақпаратқа сәйкес 1993 жылдан бері Қазақстанның пайдасына төленген жиынтық төлемдер 196 миллиард АҚШ долларын құрады. Компанияның ескертпесінде бұл сома қазақстандық қызметкерлердің жалақысын, қазақстандық тауарлар мен қызметтерді сатып алуды, мемлекеттік компанияларға төленген тарифтер мен алымдарды, қазақстандық акционерге пайданы бөлуді, сондай-ақ мемлекетке төленген салықтар мен роялтиді қамтитыны көрсетілген. Болашақта біз мақалада ТШО салық салуын толығырақ қарастырамыз.

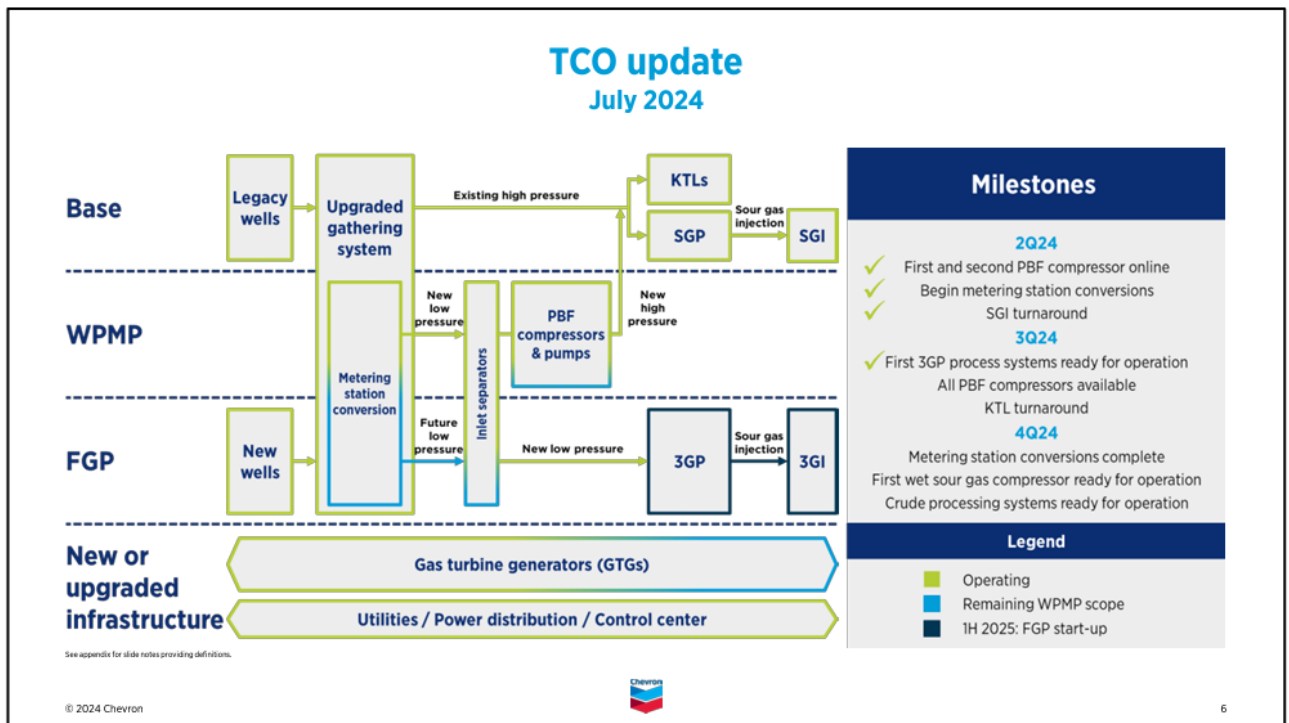
Теңіз кен орны және БКЖ-СҚБЖ жобалары

1979 жылы ашылған Теңіз кен орны жоғары температураны, қалыптан тыс қабат қысымын және күкіртсутегінің жоғары құрамын қоса алғанда, күрделі геологиялық жағдайларымен танымал. Компания құрылған сәттен бастап өндіріс қуатын арттыру және күрделі жер асты жағдайларын басқару үшін әртүрлі жобаларды, соның ішінде екінші буын зауыты мен газды кері айдау кешенінің жобаларын жүзеге асырды. Кен орнының тереңдігі мен қысымы озық технологияларды және тиісті сараптаманы қажет ететін бірегей сын-тегеуріндерді білдіреді.

Болашақ Кеңейту Жобасы - Сағалық Қысымды Басқару Жобасы [БКЖ/СҚБЖ] жалпы инвестициясы шамамен 46,7 миллиард АҚШ долларын құрайтын қуаттылықты арттыру бойынша ауқымды бастама болып табылады. Бұл жоба мұнай өндіруді жылына 12 миллион тоннаға арттырып, жалпы көлемін жыл сайын 39 миллион тоннаға жеткізеді деп күтілуде. Жоба Қазақстанның мұнай саласының болашағына қомақты инвестицияларды білдіреді. Өндірістік қуаттылықты едәуір ұлғайту Қазақстанның өңірдегі жетекші мұнай өндіруші ойыншы ретіндегі позициясын нығайтуға бағытталған.

Жобаның ерте кезеңдерінде кездескен қиындықтар, соның ішінде уақыттың артта қалуы және жоспарланған шығындардың асып кетуі, тез өзгеретін ортада ауқымды өнеркәсіптік жобаларды басқарудың қиындықтарын көрсетеді. Дегенмен, өндірісті ұлғайту тұрғысынан да, экономикалық өсу тұрғысынан да жобаның әлеуетті пайдасы оны Қазақстанның ұзақ мерзімді энергетикалық стратегиясының негізгі элементіне айналдырады. Сонымен қатар жобаның айналасындағы соңғы оқиғалар оптимизмді шабыттандырады.

[2024 жылғы 25 сәуірдегі релизге сәйкес](#) ТШО өзінің СҚБЖ нысандарын пайдалануға сәтті кірісті. Бұл кезең бірінші өлшеу қондырғысын төмен қысымға ауыстыруды және онымен байланысты қысымды көтеру жүйесін [БКЖ] пайдалануға беруді қамтиды. СҚБЖ жылына шамамен 28 миллион тоннаны құрайтын өңдеу зауыттарының толық қуатын қолдауға бағытталған теңізде БКЖ жобасының негізгі құрамдас бөлігі болып табылады. Бұған ұңғымалардың аузындағы қысымды төмендету және оны қолданыстағы зауыттарға көтеру арқылы қол жеткізіледі. Қосымша БКЖ компрессорларын іске қосу және қалған өлшеу қондырғыларын қайта жабдықтау ағымдағы жылдың соңына дейін аяқталады деп жоспарлануда.

Дереккөз: 2024 жылдың 2 тоқсанының қорытындысы бойынша инвесторларға арналған Chevron презентациясы

2024 жылдың 2 тоқсанының қорытындысы бойынша инвесторлармен соңғы Chevron қоңырауы кезінде басшылық БКЖ құны мен іске асыру кестесі бойынша өз болжамдарын растады. Chevron жоғарыдағы слайдқа сәйкес БКЖ 2025 жылдың бірінші жартысында іске қосылады деп күтілуде. ТШО-ның [2024 жылғы 3 қыркүйектегі](#) соңғы

релизіне сәйкес Компания Теңіз мұнай кен орнында орналасқан «Кешенді технологиялық желілер» зауытында жоспарлы күрделі жөндеуді сәтті аяқтады. Сонымен қатар Chevron басшылығы СҚБЖ «өте сенімді жұмыс істейтінін» және олар жабдықтың жұмысына риза екенін атап өтті.

ТШО және Үкіметтің Үлесі

Жоғарыда айтылғандай, компания ТШО құрылғаннан бері Қазақстан үшін тікелей қаржылық пайда шамамен 200 миллиард долларды құрады деп мәлімдейді. Сома өте үлкен, дегенмен, контекст қосқанда және болашаққа арналған әртүрлі сценарийлерді модельдеу арқылы одан әрі талдау жасағанда кез келген сан құнды болады.

Сценарийлерді модельдеуді бастамас бұрын, ТШО салық режимінің кейбір негізгі мәліметтерін қысқаша қарастырайық. ТШО үшін фискалды режим роялтидің екі түрін және 30% корпоративтік табыс салығын [КТС] қамтиды. ТШО-ның [2022 жылғы аудиттелген қаржылық есептілігіне ескертулерге](#) сәйкес Базалық және Қосымша роялти бар.

Базалық роялти мөлшері өткізу және тасымалдау жөніндегі шығыстарды, ұңғымалармен байланысты емес барлық пайдалану шығыстарын және 5 жыл бойы амортизацияның сызықтық әдісі негізінде есептелген ұңғымалық емес объектілердің тозуы мен амортизациясы жөніндегі шығыстарды шегергендегі шикі мұнай мен өзге де өнімді өткізуден түсетін кірістер ретінде айқындалатын доллар баламасының 25% мөлшерлемесі бойынша есептелді.

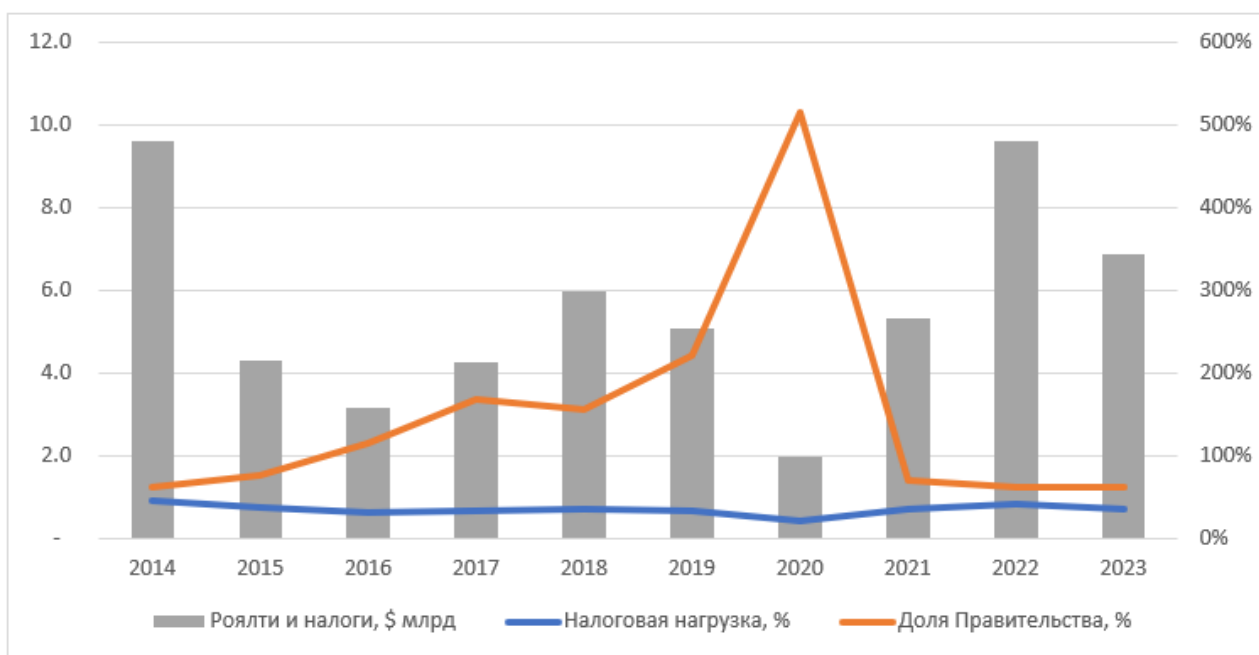
Қосымша роялти мөлшері Серіктестік келісімдерінде анықталғандай таза ақшалай позицияның 15% мөлшерлемесі бойынша есептелді. Серіктестік туралы келісімдердің талаптарына сәйкес Серіктестік туралы келісімдерде айқындалғандай таза ҚҚС және Серіктестік туралы келісімдерде айтылған сомадан жоғары басқа да салықтар, баждар, алымдар мен мемлекеттік ұстап қалулар роялти есебіне есептеледі және табыс салығы мен басқа да салықтар, баждар, алымдар, мемлекеттік ұстап қалулар есебіне жатқызылуы мүмкін, қажет болған жағдайда Республикаға тиесілі.

Қазақстан мен ТШО арасындағы қатынастарды реттейтін фискалды режим Қазақстан Республикасының және жобаға қатысатын халықаралық инвесторлардың мүдделерін теңестіру үшін әзірленген. Барлық төлемдерді өндіріс пен экспорттан түсетін табысқа байланыстыра отырып, бұл режим елге кен орнының табысынан пайда әкеледі, сонымен бірге одан әрі инвестициялауға және өндірісті ұлғайтуға ынталандырады. КТС екі тараптың да жобаның пайдасын бөлісуін қамтамасыз ете отырып, Үкімет пен инвесторлардың мүдделерін одан әрі келіседі.

Тарихи тенденцияларды зерттеу контекстті жақсы түсіну үшін де маңызды. Сондықтан соңғы он жылдағы ТШО-дан Қазақстанның ақшалай түсімдерінің үрдісін қарастырайық. Мұнда келесі екі көрсеткіш пайдалы: салық жүктемесі және Үкіметтің үлесі. Салық

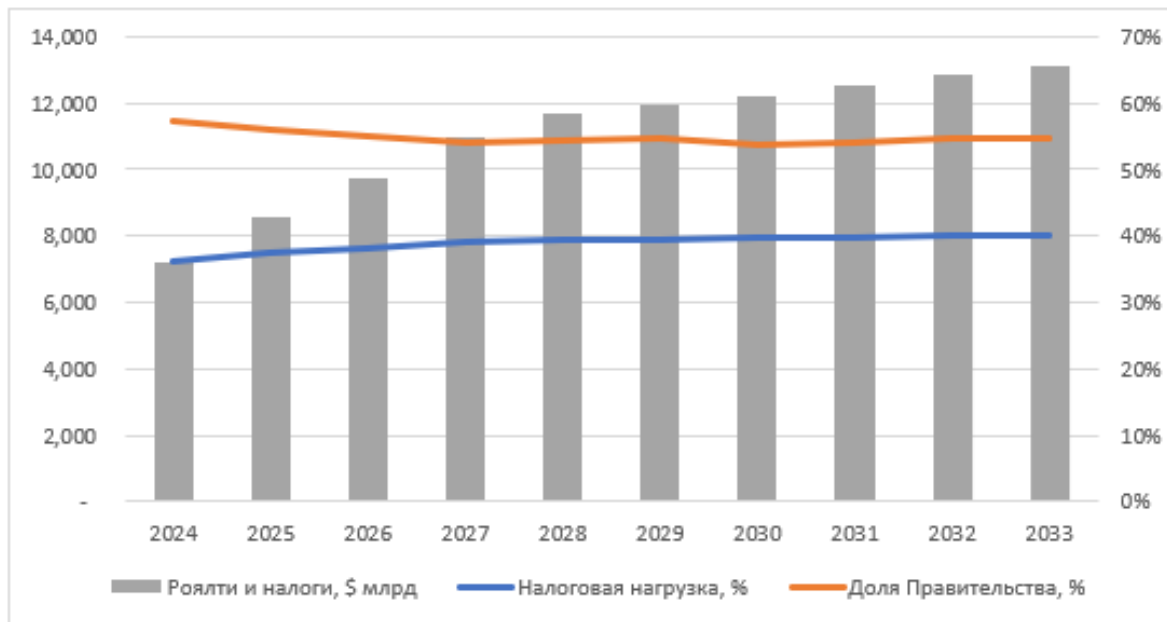
жүктемесі төлемдер мен салықтардың кіріске бөлінген сомасы ретінде есептеледі, ал Үкіметтің үлесі - роялти мен салықтардың бөлінуге ақша ағынына бөлінген сомасы (Кіріс – Операциялық шығындар – Күрделі шығындар).

Төмендегі диаграмма жалпы төлемдер мен салықтардың шикі мұнай бағасына жоғары сезімталдығын көрсетеді, ең жоғары деңгейлер 2014 және 2022 жылдары тіркелген. 2015 және 2021 жылдар арасындағы кезең шикі мұнайдың орташа бағасының әлдеқайда төмен болуымен сипатталды, нәтижесінде төлемдер мен салықтар айтарлықтай төмендеді. Үкіметтің Үлесі 2015-2020 жылдар аралығында экспоненциалды түрде өсті, бұл шикі мұнай бағасының төмендеуінен туындаған бөлінуге ақша ағынының төмендеуіне байланысты және бұл жағымсыз әсер БКЖ/СҚБЖ жобасына қомақты инвестициялармен күшейе түсті.

Дереккөз: ENERGY Insight & Analytics құрастырылды

БКЖ/СҚБЖ жобасы ТШО мұнай өндіру көлемін айтарлықтай арттыруға бағытталғандықтан, біз алдағы онжылдықта роялти мен салықтардың жалпы көлемінің тұрақты өсуін күте аламыз. Егер компания 2028 жылға қарай жылына шамамен 40 миллион тонна мұнай өндіру деңгейіне жете алса және мұнай бағасы барреліне 90-100 доллар аралығында қалса, Үкіметтің Үлесі шамамен 55% болуы мүмкін. Төмендегі диаграммада 2024 және 2033 жылдар аралығындағы ТІО-дан болжамды түсімдер көрсетілген.

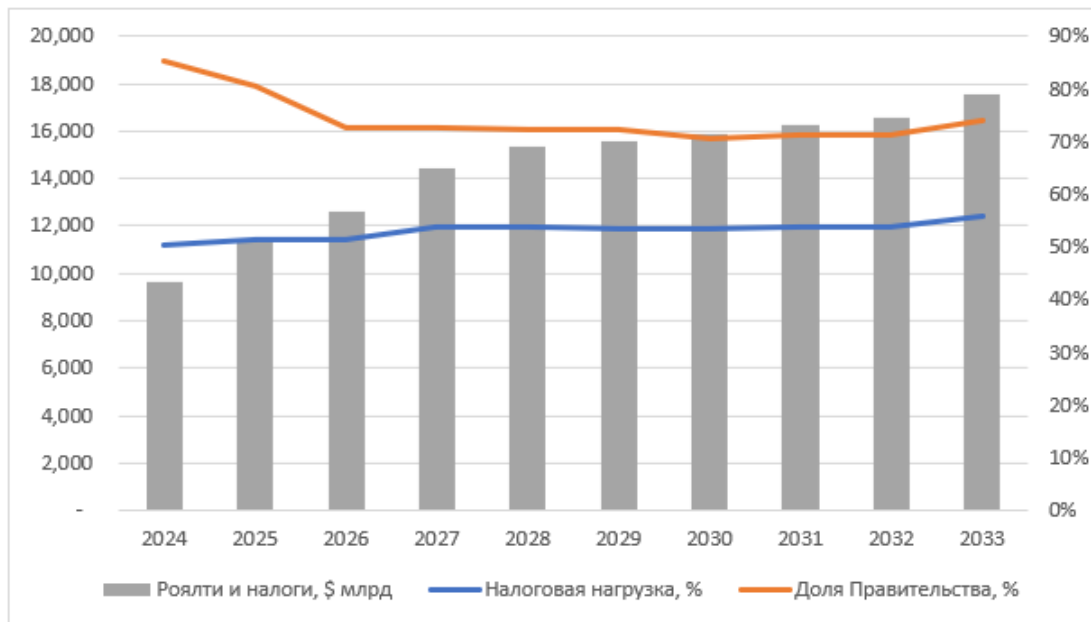
Дереккөз: ENERGY Insight & Analytics құрастырылды

Жоғарыда аталған модельдің көкжиегі 2033 жылы аяқталады, бұл ТШО-ның Теңіз кен орнына концессиясының аяқталуымен сәйкес келеді. Ағымдағы концессияның қолданылу мерзімі ішінде фискалдық режимге өзгерістер енгізілуі екіталай. Концессияның аяқталуына он жылға жуық уақыт қалса да, бұл мәселе біздің еліміз үшін де, Қазмұнайгаздан басқа ТШО инвесторлары үшін де маңызды болып табылады. Мысалы, Goldman Sachs компаниясынан Анил Мехта [Anil Mehta] инвесторларымен [соңғы Chevron қоңырауы](#) кезінде Chevron басшылығына теңіз концессиясын ұзарту туралы сұрақ қойды. Бұл мәселенің американдық мұнай алыптары үшін маңыздылығын көрсетеді.

Концессияны ұзарту Қазақстанға неғұрлым тиімді экономикалық жағдайлар туралы келіссөздер жүргізуге мүмкіндік беруі мүмкін. Дамушы ел бола отырып, Қазақстанның саяси институттары неғұрлым демократиялық тәжірибеге қарай дамуда, бұл шетелдік инвесторлар үшін тәуекелдерді төмендетуі мүмкін. Егер ел осы бағытты сақтап қалса, ол алдыңғы кезеңдермен салыстырғанда Теңізге концессия шарттары бойынша келіссөздер жүргізу үшін анағұрлым күшті позицияда болуы мүмкін. Белгісіздіктің жоғары дәрежесіне қарамастан, егер ол мұнай өндіруші компаниялар үшін жалпы салық режимі шеңберінде жұмыс істейтін болса, біз Үкіметтің ТШО-дан түсетін ықтимал кірістерін бағалауды ұсынамыз.

Төмендегі диаграмма, егер (гипотетикалық тұрғыда) ТШО үшін жалпы салық режимі қолданылса, келесі онжылдықта салық жүктемесі мен Үкіметтің Үлесі қалай өзгеруі мүмкін екенін көрсетеді. Салық жүктемесі 50%-дан жоғары және Үкіметтің Үлесі 70% - дан жоғары инвесторлар үшін экономикалық тұрғыдан тиімді болуы екіталай. Мұндай жоғары мәндер Теңіз сияқты мегажобалар үшін пайдалы қазбаларды өндіруге

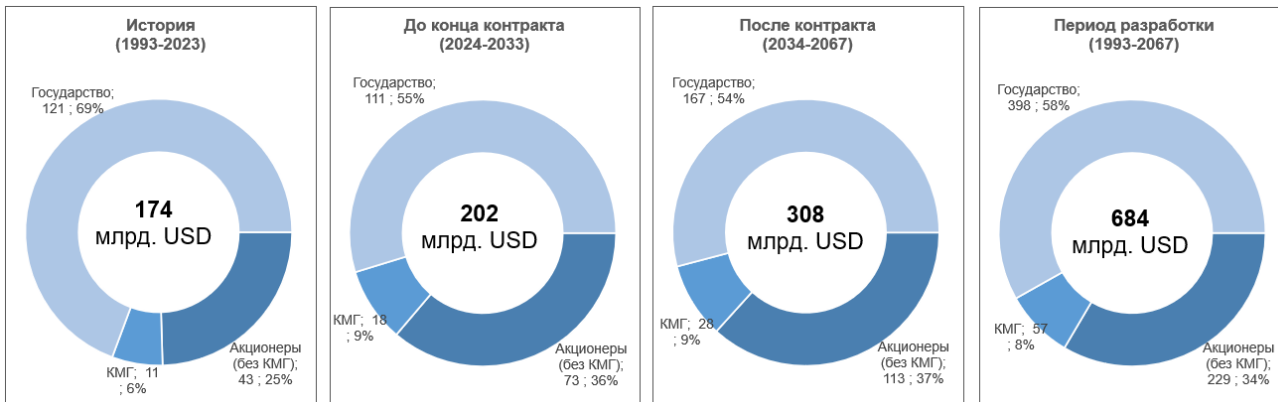
салынатын салықтың жарамсыз шкаласына байланысты. Мысалы, 2023 жылы жалпы салық режимі бойынша жұмыс істейтін компаниялар үшін нақты салық жүктемесі 37% құрады. Сонымен қатар Теңіз - көптеген технологиялық сын-қатерлері мен тәуекелдері бар, оның әлеуетін қолдау және дамыту үшін терең білім мен қомақты инвестицияларды талап ететін бірегей мұнай кен орны. Сондықтан 2033 жылдан кейінгі концессияға роялти және салық салу шарттары бойынша келіссөздер ТШО-ның ағымдағы және Жалпы салық режимдері арасындағы "алтын ортаға" қол жеткізуге ұмтыла отырып, инвесторлардың мүдделерін ескеруі тиіс.

Дереккөз: ENERGY Insight & Analytics құрастырылды

Біз қолайлы салық режимі Теңіз кен орнының Қазақстанның экономикалық өсуіне үлес қосқан шетелдік инвестицияларды тартуда және ұстап қалуда шешуші рөл атқарғанын түсінеміз. Дегенмен, әртүрлі сценарийлерді модельдеу ТШО шетелдік инвесторларының мүдделері мен еліміздің мүдделері арасындағы тепе-теңдікті табуға көмектеседі деп санаймыз.

2033 жылдан кейін күшіне енетін жаңа концессия шарттарына қатысты Қазақстан мен инвесторлар арасындағы келіссөздер алдағы онжылдықтарда елеулі экономикалық салдары бар еліміз үшін маңызды стратегиялық тақырып болып табылады. БКЖ/СҚБЖ жобасы өткен кезеңдермен салыстырғанда Қазақстан мен ҚазМұнайГаз үшін [ҚМГ] болашақ пайданы ұлғайтуы мүмкін.

Дереккөз: ENERGY Insight & Analytics құрастырылды

ТШО-ның тарихи салық жарналары бұл компанияның Қазақстан экономикасы үшін маңыздылығын көрсетеді. Елдегі ең ірі салық төлеуші ретінде ТШО Мемлекеттік бағдарламалар мен қызметтерді қаржыландыруда шешуші рөл атқарады. Ағымдағы концессияның аяқталуы жақындаған сайын инвестициялар мен өндірістік қызметті жалғастыруға ықпал ететін фискалдық ортаны сақтау өте маңызды.

Қорытынды

«Теңізшевройл» жобасының болашағы Қазақстанның экономикалық және стратегиялық мүдделері үшін маңызды. Үкімет пен инвесторлардың мүдделерін теңгерімді түрде ескеретін жаңа келісімшарт туралы келіссөздер жүргізу арқылы Қазақстан Теңіз кен орнының елдің экономикалық өсуі мен дамуына ықпал етуін жалғастыратынына кепілдік бере алады. Жобаның табысы барлық тараптардың Теңіз кен орнынан түсетін пайданы әділ және тұрақты бөлуді қамтамасыз ете отырып, алдағы міндеттер мен мүмкіндіктерді шешу үшін бірлесіп жұмыс істеу қабілетіне байланысты болады.

«ЭНЕРГИЯ» аналитикалық орталығы

«ЭНЕРГИЯ» аналитикалық орталығы» ЖШС (ENERGY Insight & Analytics) [KAZENERGY қауымдастығы](#) мен [AppStream](#) IT-компаниясының бірлескен кәсіпорны болып табылады. Компания шешім қабылдаушыларға нарықтың жетекші ойыншылары туралы егжей-тегжейлі ақпаратпен неғұрлым маңызды салалық көрсеткіштерді талдауға және болжауға мүмкіндік бере отырып, Қазақстанның мұнай, газ және электр энергетикасы салалары үшін деректердің, аналитикалық ақпараттың және ұсынымдардың басым көзі болуға ұмтылады. Energy Insight & Analytics қызметі дәйекті кезеңдері бар аналитиканың бүкіл циклін қамтиды: сипаттамалық, диагностикалық, болжамдық және ұйғарушы аналитика.

Energy Insight & Analytics-тің негізгі құралы мен өнімі - бұл өзіндік бағдарламалық жасақтамасы - ашық бастапқы бағдарламалық жасақтама ретінде бағдарламалық жасақтама ретінде пайдаланудың нақты жағдайлары үшін деректерді анықтауға, оқшаулауға, пішімдеуге және тиімді ұсынуға арналған [EXia аналитикалық платформасы](#).